

Följande dokument ägs av YPOS (Yrkesföreningen för Personligt Ombud i Sverige) och ska ses som ett stöd för att få en bild av vad arbetet som personligt ombud innebär och kan ses som ett underlag för utformande av arbetsbeskrivning för anställning som personligt ombud. Dokumentet ska ses som ett komplement till Förordning 2013:522 och Meddelandeblad nr 5/2020.

Verksamhetens målgrupp och syfte

Verksamheten med personligt ombud riktar sig till personer som är 18 år eller äldre, som har psykiska funktionsnedsättningar och betydande och väsentliga svårigheter att utföra aktiviteter på olika livsområden. De enskilda som kan få stöd av personligt ombud ska ha sammansatta och omfattande behov av vård, stöd och service, rehabilitering och sysselsättning samt ha behov av långvariga kontakter med socialtjänsten, primärvården och den specialiserade psykiatrin och andra myndigheter (Förordning 2013:522).

Det är den enskildas behov som avgör målgruppstillhörighet, vilket innebär att den enskilda inte rent faktiskt måste ha haft allt stöd och alla kontakter som uppräknas under en längre tid utan det är behoven som på olika sätt ska vara sammansatta, omfattande och långvariga (Meddelandeblad nr 5/2020). Behov av stöd ska vara direkt kopplat till psykiska funktionsnedsättningar.

I rollen som personligt ombud ligger att få de offentliga organisationerna att göra sitt jobb (Socialstyrelsen 2003, s. 27). Detta innebär att personligt ombud inte tar över ansvar som åligger andra aktörer.

Personligt ombud ska arbeta återhämtningsinriktat samt stötta personer att ta makten över sitt eget liv. Detta innebär att personligt ombud inte gör saker *åt* utan *tillsammans med* den som är klient. Ibland finns det andra aktörer eller närstående kring klienten som anser att personligt ombud bör utföra vissa saker, detta är alltså inte förenligt med syftet för personligt ombud. Dock är samverkan och samarbete alltid viktigt.

Lika viktigt som att arbeta på klientens uppdrag och stå på klientens sida är att också verka för god kontakt och samarbete med andra samhällsaktörer. Detta skapar förutsättningar både för personligt ombud att utföra uppdrag, men också för klienten att kunna få sina behov tillgodosedda.

Arbetet som personligt ombud innebär två uppdrag, dels det individuella uppdraget att stötta klienter och dels det strukturella uppdraget att identifiera och rapportera systemfel- och brister.

Arbete med systemfel- och brister

Personligt ombud verkar för att personer med psykisk funktionsnedsättning som grupp ska få bättre livsvillkor. Det sker genom att de personliga ombuden identifierar och rapporterar systemfel- och brister i samhället som påverkar målgruppen negativt. De systemfel- och brister som personligt ombud uppmärksammar skickas till berörda verksamheter och/eller ledningsgruppen för ombudsverksamheten. Även om rapportering kan ske på olika sätt är det viktigt att de systemfel- och brister som personligt ombud uppmärksammar dokumenteras

löpande. På så sätt underlättas möjlighet att sammanställa, jämföra med andra verksamheter och uppmärksamma tendenser i samhället. Rapportering av systemfel- och brister ska ses som ett underlag för organisationers utvecklings- och förbättringsarbete. Det åligger inte personligt ombud att åtgärda brister eller följa upp organisationers interna utvecklingsarbete.

Personligt ombuds arbetsmodell

Bild: Socialstyrelsen 2002, s. 24

Personligt ombud ska enbart arbeta på uppdrag av klienten. För att kunna fullgöra arbetsuppgifter krävs att ett enskilt personligt ombud inte har för många klienter samtidigt. Detta för att stödet ska kunna vara flexibelt och anpassas efter klientens behov och önskemål, det innebär att personligt ombud ska ha utrymme att möta klienten på det sätt och i den omfattning som klienten är i behov av. Det är också viktigt att personligt ombud har tid för planering och reflektion. YPOS delar Socialstyrelsens rekommendation om ca 15 klienter per heltidstjänst med en tredjedel personer i varje fas (se bild). Det är inte rekommenderat att inleda samarbete med 15 personer på en gång.

Personligt ombud och klient ska tillsammans komma överens om planering och prioritering av uppdrag. Den främsta uppgiften för personligt ombud är att skapa förutsättningar för klienten att få till stånd goda och samordnade insatser i enlighet med dennes behov, önskemål och lagliga rättigheter. Personligt ombud ska vara kostnadsfritt för klienten. Personligt ombud har tystnadsplikt och är inte dokumentationsskyldiga.

Stödet från personligt ombud ska inte vara tidsbegränsat. Kontakten avslutas när klientens uppdrag är slutförda samt, vid behov, finns ett etablerat professionellt och socialt nätverk. Det är personligt ombud och klient som i samråd avgör när det är dags att avsluta kontakten.

Personligt ombud har ingen dokumentationsskyldighet och ska därför inte föra journal. Däremot kan arbets- och minnesanteckningar användas för att komma ihåg vad som planerats. Dessa anteckningar ska förstöras eller lämnas till klienten när kontakten avslutas.

Det är viktigt att personligt ombud erbjuder extern handledning för att hantera egna känslor som kan uppstå i arbetet och ibland för att få hjälp att komma vidare i uppdrag. Det är viktigt att få möjlighet att reflektera kring sitt arbete och yrkesroll tillsammans med andra personliga ombud i sin egen och/eller närliggande verksamheter, personligt ombud ska inte ha handledning tillsammans med andra yrkesgrupper.

Personligt ombud bör inte dela lokal med andra verksamheter och inte heller ha en delad tjänst som kan påverka rollen som personligt ombud, detta för att bibehålla sin roll och tydligt stå på klientens sida.

Egna bedömningar och avgränsningar i uppdraget

Personligt ombud är inte en rättighet eller ett biståndsbeslut. Det är verksamheterna själva som gör bedömning kring målgruppsstillhörighet, huruvida personens behov kan kopplas till psykisk funktionsnedsättning och om samarbete ska inledas. Personligt ombud ska inte ersätta det arbete som utförs av sjukvården, kommunala verksamheter, myndigheter eller andra aktörer som till exempel god man, förvaltare, boendestödjare, kontaktperson, kurator eller personlig assistent. Personligt ombud arbetar inte med myndighetsutövning och kan således inte besluta om insatser. Personligt ombud svarar inte för vård eller behandling och kan inte heller ta över myndigheternas ansvar för samordning av insatser. Personligt ombud kan ses

som ett verktyg och en guide för att klienter ska få tillgång till samhällets stödutbud utifrån lagliga rättigheter, behov och önskemål.

Formell ställning

För att uppdraget för personligt ombud ska vara möjligt krävs en organisatorisk ställning som är formell. Den formella ställningen innebär att varje personligt ombud ges möjlighet att arbeta på klientens uppdrag samt med att identifiera och rapportera brister i samhällets utbud av vård, stöd och service.

”Hur genomtänkt och klok en modell än är kommer det alltid att finnas undantag då det är klokast att göra tvärtom. Principen är alltså att man alltid följer den modell man upprättat – utom ibland. En definition på ett klokt personligt ombud skulle kunna vara att det är en person som vet när det är ibland” (Socialstyrelsen 2003, s. 23).

Ytterligare läsning

YPOS (2020) *Etikdokument för personligt ombud*. <http://www.ypos.se/etikdokument>

Socialstyrelsen (2010) *Personliga ombud: Ledningsgruppens spejare i välfärdssystemet*.

Socialstyrelsen (2003) *Mål och metoder*.

Socialstyrelsen (2002) *Teser och tips*.

Förordning (2013:522) *om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar*.

Meddelandeblad (nr 5/2020) *Statsbidrag till kommuner som har inrättat verksamhet med personligt ombud till vissa personer med psykisk funktionsnedsättning*.